

3. cvičení z PST

4. - 8. října 2021

Připomeňme si, co reprezentují jednotlivé složky Kolmogorova modelu (Ω, \mathcal{A}, P) :

- * Ω je množina všech možných výsledků (tzv. *elementárních jevů*)
- * \mathcal{A} představuje všechny "přípustné" množiny takovýchto výsledků, tedy všechny *jevy*, se kterými můžeme pracovat.
- * $P : \mathcal{A} \rightarrow \langle 0, 1 \rangle$ je zobrazení, které jevu $A \in \mathcal{A}$ přiřadí jeho *pravděpodobnost* $P(A)$. A právě kvůli tomu, abychom vůbec takovéto přiřazení P mohli získat, potřebujeme požadovat jisté speciální vlastnosti od systému všech jevů \mathcal{A} (chceme, aby \mathcal{A} tvořil tzv. σ -algebru).

3.1 (Kolmogorův model)

Zjistěte, zda (Ω, \mathcal{A}, P) je Kolmogorův model pravděpodobnosti, je-li dáno:

- $\Omega = \{1, 2, 3\}$,
- $\mathcal{A} = \{\emptyset, \{1, 2\}, \{1, 3\}, \{2\}, \{3\}, \{1, 2, 3\}\}$,
- $P(A) = \frac{1}{3}|A|$, $A \in \mathcal{A}$ (kde $|A|$ je počet prvků množiny A).

Jestliže je odpověď záporná, upravte zadání tak, abychom Kolmogorův model získali.

Řešení:

Pro Kolmogorův model je tedy potřeba ověřit, že \mathcal{A} je σ -algebra, tj. že splňuje:

- $\emptyset \in \mathcal{A}$,
- $A \in \mathcal{A} \Rightarrow \bar{A} \in \mathcal{A}$,
- $\{A_n \mid n \in \mathbb{N}\} \subseteq \mathcal{A} \Rightarrow \bigcup_{n \in \mathbb{N}} A_n \in \mathcal{A}$,

a že $P : \mathcal{A} \rightarrow \langle 0, 1 \rangle$ je pravděpodobnost, tj. že splňuje:

- $P(\emptyset) = 0$,
- $P(\bar{A}) = 1 - P(A)$ pro každé $A \in \mathcal{A}$,
- $\{A_n \mid n \in \mathbb{N}\} \subseteq \mathcal{A}$ & A_n jsou navzájem disjunktní $\Rightarrow P(\bigcup_{n \in \mathbb{N}} A_n) = \sum_{n \in \mathbb{N}} P(A_n)$,

První dvě podmínky pro σ -algebru jsou zřejmě splněny, poslední ne, protože

$$\{2\}, \{3\} \in \mathcal{A}, \text{ ale } \{2\} \cup \{3\} \notin \mathcal{A}.$$

Množina \mathcal{A} tedy *není* σ -algebra a (Ω, \mathcal{A}, P) proto *není* Kolmogorův model.

Tuto nedokonalost, ale můžeme spravit tak, že k \mathcal{A} přidáme prvky, které chybí: tedy prvek $\{2\} \cup \{3\} = \{2, 3\}$ a $\overline{\{2, 3\}} = \{1\}$. Dostaneme tak celou potenční množinu $\mathcal{A}' = \exp(\Omega)$, která σ -algebrou určitě je.

Teď ještě ukážeme, že $P : \mathcal{A}' \rightarrow \langle 0, 1 \rangle$ (stále uvažujeme stejný předpis) je v tomto případě pravděpodobnost. Pro ulehčení si všimneme, že $|\Omega| = 3$ a tedy

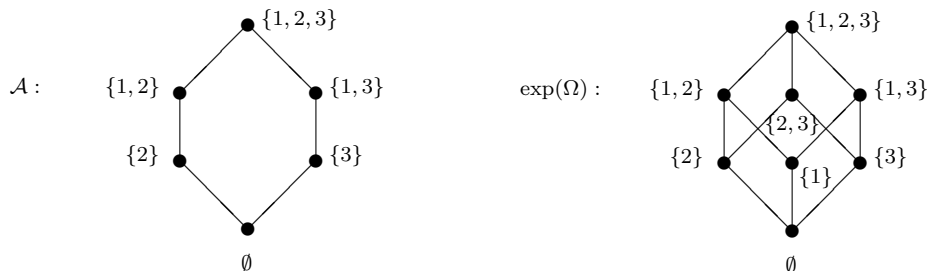
$$P(A) = \frac{|A|}{|\Omega|} \in \langle 0, 1 \rangle$$

tedy jde o Laplaceovu pravděpodobnost (tj. počet příznivých případů ku počtu všech.) Pro pořádek si tedy zkontrolujeme, že jde skutečně o pravděpodobnost

- $P(\emptyset) = \frac{|\emptyset|}{|\Omega|} = 0$
- $P(\overline{A}) = \frac{|\Omega \setminus A|}{|\Omega|} = \frac{|\Omega| - |A|}{|\Omega|} = 1 - \frac{|A|}{|\Omega|} = 1 - P(A)$
- pro $\{A_n \mid n \in \mathbb{N}\} \subseteq \exp(\Omega)$ navzájem disjunktní máme

$$P\left(\bigcup_{n \in \mathbb{N}} A_n\right) = \frac{\left|\bigcup_{n \in \mathbb{N}} A_n\right|}{|\Omega|} = \frac{1}{|\Omega|} \sum_{n \in \mathbb{N}} |A_n| = \sum_{n \in \mathbb{N}} P(A_n).$$

Uspořádané množiny (v našem případě je uspořádání dáno inkluzí) můžeme ještě zakreslit tzv. Hasseovým diagramem (větší prvky se zakreslují nad menší a spojují se čárkou, pokud už mezi nimi žádné další prvky nejsou). Dostáváme tak:

To, že jsme ve druhém případě dostali obrázek, který vypadá jako krychle, není náhoda. Konečné σ -algebry budou mít vždy Hasseův diagram ve tvaru vícerozměrné krychle.

Připomenutí: Jevy A_1, \dots, A_n jsou nezávislé $\stackrel{\text{def.}}{\iff}$ pro každou indexovou množinu $K \subseteq \{1, \dots, n\}$ je

$$P\left(\bigcap_{i \in K} A_i\right) = \prod_{i \in K} P(A_i).$$

Poznámka: Pokud jevy A_1, \dots, A_n jsou nezávislé, pak také jevy

- $A_1 \cup A_2, A_3, \dots, A_n$ jsou nezávislé
- $A_1 \cap A_2, A_3, \dots, A_n$ jsou nezávislé
- $\overline{A_1}, A_2, A_3, \dots, A_n$ jsou nezávislé

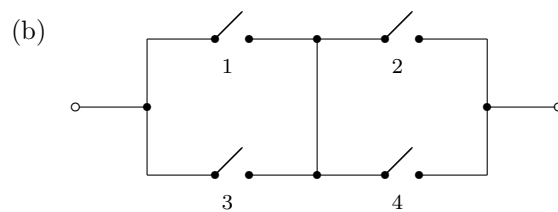
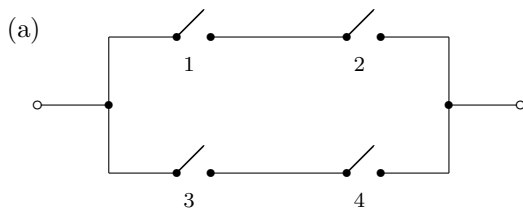
Nezávislé jevy tedy můžeme libovolně sdružovat nebo pronikat (daný jev vždy sjednotíme nebo pronikneme vždy jen s jednou skupinou jevů), a můžeme je libovolně převracet na jejich doplňky. Výsledek jsou opět nezávislé jevy.

3.2 (operace s nezávislými jevy)

Čtyři spínače v zabezpečovacím zařízení pracují nezávisle, každý s pravděpodobností $p \in (0, 1)$. Jsou zapojeny (viz obrázek)

- po dvou sériově a pak paralelně
- po dvou paralelně a pak sériově.

S jakou pravděpodobností bude zařízení propouštět proud v jednotlivých případech? Pro které zapojení je tato pravděpodobnost větší?

Řešení:

Pro $i = 1, 2, 3, 4$ si označme jevy

$A_i =$ " i -tý spínač je zapnutý "

$B =$ " zařízením prochází proud "

Víme, že jevy A_1, \dots, A_4 jsou nezávislé a $P(A_i) = p$.

(a) Aby proud procházel zařízením, musí jít buď horní větví nebo spodní větví:

$$B = (A_1 \cap A_2) \cup (A_3 \cap A_4) .$$

Pro pravděpodobnost pak (díky nezávislosti) máme

$$\begin{aligned} P(B) &= P\left((A_1 \cap A_2) \cup (A_3 \cap A_4)\right) = P(A_1 \cap A_2) + P(A_3 \cap A_4) - P(A_1 \cap A_2 \cap A_3 \cap A_4) = \\ &= p^2 + p^2 - p^4 = p^2(2 - p^2) . \end{aligned}$$

(b) Aby proud procházel zařízením, musí projít levou částí a současně pravou částí:

$$B = (A_1 \cup A_3) \cap (A_2 \cup A_4) .$$

Z nezávislosti jevů A_i vyplývá, že jevy $A_1 \cup A_3$ a $A_2 \cup A_4$ jsou také nezávislé. Můžeme tak psát

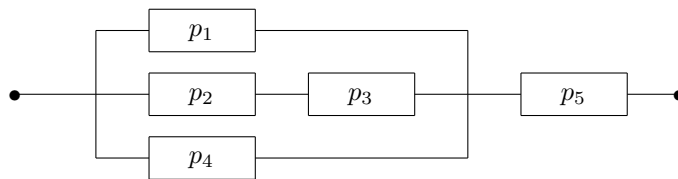
$$\begin{aligned} P(B) &= P\left((A_1 \cup A_3) \cap (A_2 \cup A_4)\right) = P(A_1 \cup A_3) \cdot P(A_2 \cup A_4) = \\ &= \left(P(A_1) + P(A_3) - P(A_1) \cdot P(A_3)\right) \cdot \left(\dots\right) = (2p - p^2)^2 = p^2(2 - p)^2 . \end{aligned}$$

Už ze schématu zapojení je jasné, že obecně větší pravděpodobnost průchodu proudem zařízením je v případě (b), kde je jeden spoj navíc. To lze potvrdit i z vypočtené pravděpodobnosti:

$$p^2(2 - p^2) < p^2(2 - p)^2 \Leftrightarrow 0 < 2p^2(p - 1)^2 .$$

3.3 (operace s nezávislými jevy)

Zařízení na obrázku je tvořeno zapojením bloků, které pracují nezávisle na sobě a pravděpodobností výskytu poruch jsou zadány. Vypočtete pravděpodobnost poruchy funkce celého zařízení.

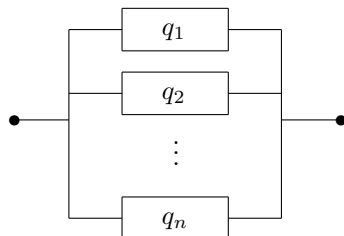

Pravděpodobnosti vyčíslete pro $p_1 = 0.2$, $p_2 = p_3 = 0.4$, $p_4 = 0.3$ a $p_5 = 0.1$.

Řešení:

Úlohu si zjednodušíme tím, že budeme postupně nahrazovat více bloků jedním blokem, který bude mít stejnou pravděpodobnost poruchy.

- Pro paralelní zapojení

a jevy $A_i = \text{"}i\text{-tý blok (seshora) má poruchu"}$ je pravděpodobnost poruchy tohoto zapojení rovna

$$P(\text{"porucha paralelního zapojení"}) = P(A_1 \cap \dots \cap A_n) = P(A_1) \dots P(A_n) = q_1 \dots q_n .$$

- Pro sériové zapojení

a jevy $B_i = \text{"}i\text{-tý blok (zleva) má poruchu"}$ je pravděpodobnost poruchy tohoto zapojení rovna

$$\begin{aligned} P(\text{"porucha sériového zapojení"}) &= P(B_1 \cup \dots \cup B_n) = 1 - P(\overline{B_1} \cap \dots \cap \overline{B_n}) = \\ &= 1 - P(\overline{B_1}) \cap \dots \cap \overline{B_n}) = 1 - P(\overline{B_1}) \dots P(\overline{B_n}) = 1 - (1 - q_1) \dots (1 - q_n) . \end{aligned}$$

Pro vyřešení původního zadání teď

- (a) nejdříve nahradíme sériové zapojení dvou bloků s pravděpodobnostmi poruch $p_2 = 0.4$ a $p_3 = 0.4$ jediným blokem s pravděpodobností poruchy

$$p_{2,3} = 1 - (1 - p_2)(1 - p_3) = 1 - 0.6 \cdot 0.6 = 0.64 .$$

- (b) dále nahradíme paralelní zapojení tří bloků s pravděpodobnostmi poruch $p_1 = 0.2$, $p_{2,3} = 0.64$ a $p_4 = 0.3$ jediným blokem s pravděpodobností poruchy

$$p_{1,2,3,4} = p_1 \cdot p_{2,3} \cdot p_4 = 0.2 \cdot 0.64 \cdot 0.3 = 0.0384 .$$

- (c) a nakonec nahradíme sériové zapojení dvou bloků s pravděpodobnostmi poruch $p_{1,2,3,4} = 0.0384$ a $p_5 = 0.1$ jediným blokem, který odpovídá celému zařízení a má pravděpodobnost poruchy

$$p_{1,2,3,4,5} = 1 - (1 - p_{1,2,3,4})(1 - p_5) = 1 - 0.9616 \cdot 0.9 = 1 - 0.86544 = 0.13456 .$$

Důležitá poznámka: Pro jev $A \subseteq \Omega$, kde $P(A) \neq 0$, má funkce

$$\tilde{P}(\cdot) := P(\cdot | A)$$

všechny vlastnosti pravděpodobnosti (pro množinu výsledků Ω a σ -algebru \mathcal{A}). Tedy podmíněná pravděpodobnost se chová v prvním argumentu jako obyčejná pravděpodobnost. Pozor, pro druhý argument už podobné chování neplatí!

V následujících větách používáme tento základní vztah pro jevy A a B :

$$P(B \cap A) = P(B|A) \cdot P(A)$$

pokud je podmíněná pravděpodobnost $P(B|A)$ definovaná, tj. pokud je $P(A) \neq 0$.

Věta o úplné pravděpodobnosti: Nechť A_1, \dots, A_n je úplný disjunktí systém jevů na prostoru všech výsledků Ω (tedy jejich sjednocením je celé Ω a jevy jsou pro dvou disjunktí).

Nechť $P(A_i) \neq 0$ pro všechna i . Pak pro každý jev $B \subseteq \Omega$ platí

$$P(B) = \sum_{k=1}^n P(B \cap A_k) = \sum_{k=1}^n P(B|A_k) \cdot P(A_k) .$$

Bayesova věta: Pro jevy A a B platí

$$P(A|B) = \frac{P(B|A) \cdot P(A)}{P(B)}$$

pokud $P(A) \neq 0$ a $P(B) \neq 0$.

A ve spojení s větou o úplné pravděpodobnosti máme

$$P(A_i|B) = \frac{P(B|A_i) \cdot P(A_i)}{\sum_{k=1}^n P(B|A_k) \cdot P(A_k)} .$$

(Všimněte si, že výraz v čitateli je jedním ze sčítanců ve jmenovateli.)

3.4 (bayesovská pravděpodobnost)

Máme 3 krabice stejného vzhledu. V první jsou 3 bílé a 2 černé koule, ve druhé jsou 2 bílé a 2 černé koule, ve třetí je 1 bílá a 4 černé koule.

- Určete pravděpodobnost, že z náhodně vybrané krabice náhodně vytáhneme bílou kouli. (Jaká by byla pravděpodobnost vytažení bílé koule, pokud bychom všechny koule z krabic vysypali do urny a z té bychom vybírali?)
- Pokud nám někdo řekl, že náhodně vybral jednu z krabic a vytáhl 1 kouli, která byla bílá, s jakou pravděpodobností můžeme usuzovat, že v téže krabici se nachází alespoň 3 černé koule?

Řešení:

Označme jevy:

A_i = "byla vybrána i -tá krabice",
 B = "koule vytažená z vybrané krabice je bílá".

pro $i = 1, 2, 3$. Víme, že A_1, A_2 a A_3 je úplný disjunktí systém jevů, o kterých předpokládáme, že jsou stejně pravděpodobné. Tedy

$$P(A_1) = P(A_2) = P(A_3) = \frac{1}{3}$$

$$P(B|A_1) = \frac{3}{5} \quad P(B|A_2) = \frac{2}{4} \quad P(B|A_3) = \frac{1}{5} .$$

(a) Z věty o úplné pravděpodobnosti máme

$$P(B) = \sum_{i=1}^3 P(B|A_i) \cdot P(A_i) = \frac{1}{3} \cdot \left(\frac{3}{5} + \frac{2}{4} + \frac{1}{5} \right) = \frac{13}{30} \doteq 0.4333 .$$

Jestliže sesypeme koule do jedné nádoby budeme v ní mít $3 + 2 + 2 + 2 + 1 + 4 = 14$ koulí a z toho $3 + 2 + 1 = 6$ bílých. Pravděpodobnost vytažení bílé koule je pak $\frac{6}{14} \doteq 0.4286$ (což je jiné číslo než spočítané $P(B) \doteq 0.4333$). Uvědomme si, že zde vybíráme koule jinak. Předtím jsem měli rovnocenné krabice, ale nerovnocenné koule v nich (protože v každé krabici je obecně různý počet koulí, viz Kolmogorův model níže) a v případě sesypanání máme zase rovnocenné koule.

(b) Protože jediná krabice obsahující alespoň 3 černé koule je třetí krabice, zajímá nás $P(A_3|B)$. Z Bayesovy věty máme:

$$P(A_3|B) = \frac{P(B|A_3) \cdot P(A_3)}{P(B)} = \frac{\frac{1}{5} \cdot \frac{1}{3}}{\frac{13}{30}} = \frac{2}{13} = 0.1538 .$$

Ještě si můžeme pro zajímavost sestrojít příslušný Kolmogorův model:

- elementární jev ω bude dvojice "(výběr dané krabice, vytažení koule z této krabice)" a Ω bude tedy množina všech takových ω ,
- $A_i = \{\omega \in \Omega \mid \omega = (\text{výběr } i\text{-té krabice, vytažení koule z této krabice})\}$,
- pro počet krabic $k = 3$ a počet koulí k_i v i -té krabici pak pro $\omega \in A_i$ máme $P(\{\omega\}) = \frac{1}{k \cdot k_i}$,
- pravděpodobnost jevu A_i , tedy výběr i -té krabice, pak je $P(A_i) = \sum_{\omega \in A_i} \frac{1}{k \cdot k_i} = \frac{k_i}{k \cdot k_i} = \frac{1}{k}$.

Můžeme si tedy všimnout, že pravděpodobnosti vytažení koule z dané vybrané krabice nejsou všechny stejné, zatímco pravděpodobnosti výběru dané krabice ano.

3.5 (bayesovská pravděpodobnost)

Do obchodu dodávají čipy tři výrobci, po řadě 50%, 30% a 20% zásoby obchodu. Pravděpodobnosti výroby funkčního čipu od jednotlivých výrobců jsou po řadě $p_1 = 0.98$, $p_2 = 0.95$ a $p_3 = 0.99$.

- Určete pravděpodobnosti, že zakoupený náhodně vybraný čip je vadný.
- Určete pravděpodobnost, že čip je od 2. výrobce, za předpokladu, že je funkční?

Řešení:

Označme si jevy:

A_i = "zakoupený čip byl od i -tého výrobce",

B = "zakoupený čip byl funkční".

Ze zadání plyne, že

$$P(A_1) = 0.5 \quad P(A_2) = 0.3 \quad P(A_3) = 0.2$$

$$P(B|A_1) = 0.98 \quad P(B|A_2) = 0.95 \quad P(B|A_3) = 0.99$$

(a) Počítáme pravděpodobnost jevu \bar{B} . Z věty o úplné pravděpodobnosti máme:

$$P(B) = \sum_{i=1}^3 P(B|A_i) \cdot P(A_i) = 0.98 \cdot 0.5 + 0.95 \cdot 0.3 + 0.99 \cdot 0.2 = 0.973$$

a

$$P(\bar{B}) = 1 - P(B) = 1 - 0.973 = 0.027 .$$

Všimněme si ještě, že díky výpočtu $P(B)$ platí, že

$$0.95 = \min\{0.98, 0.95, 0.99\} \leq \underbrace{P(B)}_{0.973} \leq \max\{0.98, 0.95, 0.99\} = 0.99 .$$

Pokud nám tedy takovéto omezení nebude vycházet, někde jsme museli udělat chybu.

$P(\bar{B})$ jsme mohli spočítat i přímo jako

$$P(\bar{B}) = \sum_{i=1}^3 \underbrace{P(\bar{B}|A_i)}_{1-P(B|A_i)} \cdot P(A_i) = 0.02 \cdot 0.5 + 0.05 \cdot 0.3 + 0.01 \cdot 0.2 = 0.027 .$$

(b) Zajímá nás $P(A_2|B)$. Z Bayesovy věty máme:

$$P(A_2|B) = \frac{P(B|A_2) \cdot P(A_2)}{P(B)} = \frac{0.95 \cdot 0.3}{0.973} = 0.293 .$$

I tady se podíváme, jak by vypadal ten nejjednodušší Kolmogorův model:

- elementární jev ω si můžeme definovat jako dvojici "čip je od daného výrobce, čip je/není funkční" a pro jednoduchost si je označme jako

ω_i = (čip je od i -tého výrobce, čip je funkční)

ω'_i = (čip je od i -tého výrobce, čip není funkční)

pro $i = 1, 2, 3$. Jevové pole pak bude $\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega'_1, \omega'_2, \omega'_3\}$. Má tedy 6 prvků.

- $A_i = \{\omega_i, \omega'_i\}$
- $B = \{\omega_1, \omega_2, \omega_3\}$
- pokud máme skutečně obdržet Kolmogorův model, musí pravděpodobnosti jednotlivých elementárních jevů nutně ze zadání být tyto:

$$P(\{\omega_i\}) = P(A_i \cap B) = P(B|A_i) \cdot P(A_i)$$

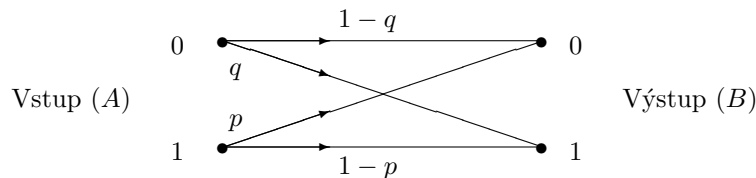
$$P(\{\omega'_i\}) = P(A_i \cap \bar{B}) = (1 - P(B|A_i)) \cdot P(A_i)$$

Takto definované pravděpodobnosti elementárních jevů nám pak zpětně poskytnou hodnoty pravděpodobností požadovaných v zadání:

$$P(A_i) = P(\{\omega_i\}) + P(\{\omega'_i\})$$
$$P(B|A_i) = \frac{P(B \cap A_i)}{P(A_i)} = \frac{P(\{\omega_i\})}{P(\{\omega_i\}) + P(\{\omega'_i\})} .$$

3.6 (bayesovská pravděpodobnost v informačním kanálu se šumem)

Binární komunikační kanál přenáší symboly 0 a 1 ze vstupu (jevy A_0 a A_1) na výstup (jevy B_0 a B_1) podle uvedeného schématu, kdy je vlivem šumu s určitou pravděpodobností zaměněn symbol 1 za symbol 0 nebo naopak.

Nechť $1 - q = P(B_0|A_0) = 0.9$, $1 - p = P(B_1|A_1) = 0.8$.

- (a) Jestliže pravděpodobnosti na *vstupu* jsou $P(A_0) = 0.7$, $P(A_1) = 0.3$, určete
- (1) pravděpodobnosti $P(B_0)$ a $P(B_1)$ výskytu symbolů na výstupu
 - (2) pravděpodobnost toho, že vyslaný symbol bude přenesen správně.
- (b) Jestliže pravděpodobnosti na *výstupu* jsou $P(B_0) = 0.6$, $P(B_1) = 0.4$, určete pravděpodobnosti $P(A_0)$ a $P(A_1)$ výskytu symbolů na vstupu.

Řešení:

Pro $i = 0, 1$ máme jevy:

A_i = "byl vyslán znak i ,"

B_i = "byl přijat znak i ."

- (a1) Pravděpodobnosti výskytu symbolů na výstupu určíme pomocí vzorce pro úplnou pravděpodobnost (tj. pomocí stochastických matic). Je tedy

$$\begin{aligned}
 [P(B_0), P(B_1)] &= [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_1|A_0) \\ P(B_0|A_1) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix} = \\
 &= [0.7, 0.3] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.2 & 0.8 \end{bmatrix} = [0.69, 0.31]
 \end{aligned}$$

Stochastická matice $n \times k$ je taková, jejíž vstupy jsou nezáporné prvky a součty v rámci každého řádku se rovnají 1.

- (a2) Zajímá nás jev

$$C = \text{"vyslaný znak bude přečten správně,"}$$

který je vyjádřen jako

$$C = (A_0 \cap B_0) \cup (A_1 \cap B_1)$$

Pravděpodobnost správného přenosu symbolů 0 a 1 tedy je

$$\begin{aligned}
 P(C) &= P(A_0 \cap B_0) + P(A_1 \cap B_1) = \\
 &= P(B_0|A_0) \cdot P(A_0) + P(B_1|A_1) \cdot P(A_1) = 0.9 \cdot 0.7 + 0.8 \cdot 0.3 = 0.87.
 \end{aligned}$$

(b) Podobně jako v (a1) máme

$$[P(B_0), P(B_1)] = [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_1|A_0) \\ P(B_0|A_1) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix}$$

$$[0.6, 0.4] = [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.2 & 0.8 \end{bmatrix}$$

tedy

$$\begin{aligned} [P(A_0), P(A_1)] &= [0.6, 0.4] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.2 & 0.8 \end{bmatrix}^{-1} = \\ &= [0.6, 0.4] \cdot \frac{1}{0.72 - 0.02} \begin{bmatrix} 0.8 & -0.1 \\ -0.2 & 0.9 \end{bmatrix} = \left[\frac{4}{7}, \frac{3}{7} \right] \end{aligned}$$

Přístup pomocí matic dává obecný rámec, jak celý proces vysílání a zachycování symbolů funguje (zejména pokud by symbolů bylo více než dva). V případě dvou symbolů lze pro určení vstupu využít i následující jednodušší rovnici:

$$0.6 = P(B_0) = 0.9 \cdot P(A_0) + 0.2 \cdot \underbrace{P(A_1)}_{1-P(A_0)} \Rightarrow P(A_0) = \frac{4}{7} \Rightarrow P(A_1) = 1 - P(A_0) = \frac{3}{7}$$

Poznámka: Aby nedošlo k omylu - inverzní matice (ke stochastické matici typu “ $P(B|A)$ ”), kterou jsem právě použili, NENÍ stochastická matice typu “ $P(A|B)$ ”!

Stochastická matice typu “ $P(B|A)$ ” se počítá pomocí Bayesovy věty, tedy speciálně závisí i na hodnotách $P(A_i)$ a nikoliv jen na hodnotách $P(B_i|A_j)$:

$$\begin{bmatrix} P(A_0|B_0) & P(A_1|B_0) \\ P(A_0|B_1) & P(A_1|B_1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{1}{P(B_0)} & 0 \\ 0 & \frac{1}{P(B_1)} \end{bmatrix} \cdot \underbrace{\begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_0|A_1) \\ P(B_1|A_0) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix}}_{\mathbb{A}} \cdot \begin{bmatrix} P(A_0) & 0 \\ 0 & P(A_1) \end{bmatrix}$$

Zde konkrétně vyjde jako:

$$\begin{bmatrix} P(A_0|B_0) & P(A_1|B_0) \\ P(A_0|B_1) & P(A_1|B_1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{1}{0.6} & 0 \\ 0 & \frac{1}{0.4} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.2 \\ 0.1 & 0.8 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \frac{4}{7} & 0 \\ 0 & \frac{3}{7} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{6}{7} & \frac{1}{7} \\ \frac{1}{7} & \frac{6}{7} \end{bmatrix}$$

Zatímco inverze k typu “ $P(B|A)$ ” = \mathbb{A}^T (pokud vůbec má smysl - tj. pokud je \mathbb{A}^T čtvercová matice a je regulární) je

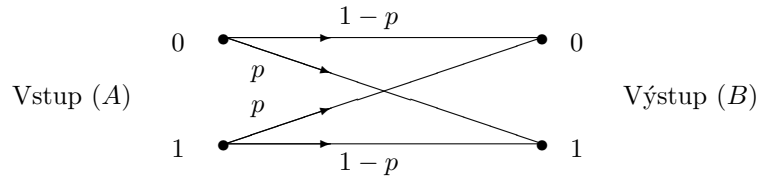
$$\begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_1|A_0) \\ P(B_0|A_1) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix}^{-1} = (\mathbb{A}^T)^{-1} = \frac{1}{\det(\mathbb{A})} \cdot \begin{bmatrix} P(B_1|A_1) & -P(B_1|A_0) \\ -P(B_0|A_1) & P(B_0|A_0) \end{bmatrix}$$

a (obecně) to není vůbec stochastická matice (může obsahovat i záporné hodnoty)!

Uvědomme si ještě, že pokud stochastická matice typu “ $P(A|B)$ ” má rozměr $n \times k$, pak analogická stochastická matice typu “ $P(B|A)$ ” má rozměr $k \times n$!

3.7 (bayesovská pravděpodobnost v informačním kanálu se šumem)

Na vstupu informačního kanálu jsou posílány znaky ”0” a ”1”, přitom znak ”1” je poslán s pravděpodobností r . Na výstupu je daný znak přečten s pravděpodobností chyby $p = 0.1$, která nezávisí na frekvenci s jakou znak chodí (tj. na hodnotě r). Informační kanál je popsán schématem:

- (a) Jaké jsou pravděpodobnosti výstupu při $r = 0.4$?
- (b) Určete podmíněné pravděpodobnosti vstupu při známém výstupu, je-li $r = 0.4$ a je-li $r = 0.1$.
- (c) Jestliže je pravděpodobnost znaku "0" na výstupu 0.8, jaké jsou pak pravděpodobnosti vstupů?

Řešení:

Máme jevy

$A_i =$ "vyšleme znak i ",
 $B_i =$ "zachytíme znak i ",

kde i je nula nebo jednička. Víme, že

$$\overline{A_0} = A_1 \quad \overline{B_0} = B_1 \quad \text{a} \quad P(A_1) = r \quad (\text{Toto je vlastnost zprávy.})$$

Pravděpodobnost p chyby znaku "1" na výstupu je dána procentem zachycených znaku "0" v množině odeslaných znaku "1", tj.

$$p = \frac{P(B_0 \cap A_1)}{P(A_1)} = P(B_0|A_1) \quad (\text{Toto je vlastnost přijímacího zařízení.})$$

Podobně $p = P(B_1|A_0)$. Pro zjednodušení si uvědomíme, že funkce $\tilde{P}(A) := P(A|B)$ je pravděpodobnost v proměnné A , speciálně tedy

$$P(B_0|A_0) = 1 - P(B_1|A_0) = 1 - p$$

a

$$P(B_1|A_1) = 1 - P(B_0|A_1) = 1 - p.$$

(a) Pravděpodobnosti výskytu symbolů na výstupu určíme pomocí vzorce pro úplnou pravděpodobnost (tj. pomocí stochastických matic). Je tedy

$$\begin{aligned} [P(B_0), P(B_1)] &= [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_1|A_0) \\ P(B_0|A_1) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix} = \\ &= [0.6, 0.4] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.1 & 0.9 \end{bmatrix} = [0.58, 0.42] \end{aligned}$$

Pamatujme na to, že ve stochastické matici jsou vždy nezáporná čísla a ŘÁDKY v součtu musí dávat vždy 1!

(b) Zajímají nás podmíněné pravděpodobnosti

$$P(A_i|B_j) \quad \text{pro} \quad i, j \in \{0, 1\} \quad (\text{Toto zajímá toho, kdo zprávy přijímá.})$$

Podle Bayesovy věty a věty o úplné pravděpodobnosti teď máme

$$P(A_0|B_0) = \frac{P(B_0|A_0)P(A_0)}{P(B_0|A_0)P(A_0) + P(B_0|A_1)P(A_1)} = \frac{(1-p) \cdot (1-r)}{(1-p) \cdot (1-r) + p \cdot r} = \frac{1}{1 + \frac{p \cdot r}{(1-p) \cdot (1-r)}}$$

a

$$P(A_1|B_1) = \frac{P(B_1|A_1)P(A_1)}{P(B_1|A_1)P(A_1) + P(B_1|A_0)P(A_0)} = \frac{(1-r) \cdot r}{(1-p) \cdot r + p \cdot (1-r)} = \frac{1}{1 + \frac{p \cdot (1-r)}{(1-p) \cdot r}}$$

Pro zbylé podmíněné pravděpodobnosti máme opět vztahy $P(A_0|B_1) = 1 - P(A_1|B_1)$ a $P(A_1|B_0) = 1 - P(A_0|B_0)$.

Vzorce uvádíme v tomto výsledném tvaru, aby se zvýraznila závislost na jednotlivých parametrech. Při praktickém počítání je ale vhodnější to nechat v původním zápisu a nepřevádět na tvar $\frac{1}{1+\text{něco}}$.

- Pro $r = 0.4$ tak máme

$$P(A_0|B_0) = \frac{1}{1 + \frac{0.1 \cdot 0.4}{0.9 \cdot 0.6}} = \frac{27}{29} \doteq 0.93$$

$$P(A_1|B_0) = 1 - \frac{27}{29} = \frac{2}{29} \doteq 0.07$$

$$P(A_1|B_1) = \frac{1}{1 + \frac{0.1 \cdot 0.6}{0.9 \cdot 0.4}} = \frac{6}{7} \doteq 0.86$$

$$P(A_0|B_1) = 1 - \frac{6}{7} = \frac{1}{7} \doteq 0.14$$

Tedy je to poměrně vysoká spolehlivost pro oba znaky.

- Pro $r = 0.1$ bude situace podstatně jiná:

$$P(A_0|B_0) = \frac{1}{1 + \frac{0.1 \cdot 0.1}{0.9 \cdot 0.9}} = \frac{81}{82} \doteq 0.99$$

$$P(A_1|B_0) = 1 - \frac{81}{82} = \frac{1}{82} \doteq 0.01$$

$$P(A_1|B_1) = \frac{1}{1 + \frac{0.1 \cdot 0.9}{0.9 \cdot 0.1}} = \frac{1}{2} = 0.5$$

$$P(A_0|B_1) = 1 - \frac{1}{2} = \frac{1}{2} = 0.5$$

Vidíme tedy, že pokud procento vysílaných znaku "1" dosáhne hladiny šumu, tj. $r = p$, nedá se pak při zachycení znaku "1" určit, jestli pochází z vyslaného signálu (tj. znaku "1") nebo naopak ze šumu (tj. chyby při vyslání znaku "0").

(c) Podobně jako v (a) máme

$$[P(B_0), P(B_1)] = [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} P(B_0|A_0) & P(B_1|A_0) \\ P(B_0|A_1) & P(B_1|A_1) \end{bmatrix}$$

$$[0.8, 0.2] = [P(A_0), P(A_1)] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.1 & 0.9 \end{bmatrix}$$

tedy

$$\begin{aligned} [P(A_0), P(A_1)] &= [0.8, 0.2] \cdot \begin{bmatrix} 0.9 & 0.1 \\ 0.1 & 0.9 \end{bmatrix}^{-1} = \\ &= [0.8, 0.2] \cdot \frac{1}{0.81 - 0.01} \begin{bmatrix} 0.9 & -0.1 \\ -0.1 & 0.9 \end{bmatrix} = \left[\frac{7}{8}, \frac{1}{8} \right] \end{aligned}$$

Nebo jednodušeji:

$$0.8 = P(B_0) = 0.9 \cdot P(A_0) + 0.1 \cdot \underbrace{P(A_1)}_{1-P(A_0)} \Rightarrow P(A_0) = \frac{7}{8} \Rightarrow P(A_1) = 1 - P(A_0) = \frac{1}{8}$$

Poznámka: Situaci z (b) si ještě můžeme znázornit obrázkem:

	chybně zachyceno	správně zachyceno
odeslané jedničky (A_1)	a_0	a_1
odeslané nuly (A_0)	b_1	b_0

Zde a_i a b_j znamenají počty daných znaků v rámci daného jevu (např. b_1 je počet odeslaných znaků 0, které byly zachyceny jako znaky 1, neboli $|A_0 \cap B_1| = b_1$). Dále je např. $|A_0| = b_1 + b_0$ a $|B_1| = a_1 + b_1$. Speciálně máme

$$P(A_0|B_1) = \frac{|A_0 \cap B_1|}{|B_1|} = \frac{b_1}{a_1 + b_1}$$

a

$$P(A_1|B_1) = \frac{|A_1 \cap B_1|}{|B_1|} = \frac{a_1}{a_1 + b_1} .$$

Problém s rozpoznáním znaku 1 nastane právě když

$$\frac{a_1}{a_1 + b_1} = P(A_0|B_1) = P(A_1|B_1) = \frac{b_1}{a_1 + b_1}$$

tedy když

$$a_1 = b_1 .$$